

ÇUKUROVA FIRAT ARASINDAKİ TOROSLARIN MORFO - STRÜKTÜRAL ÖZELLİKLERİ

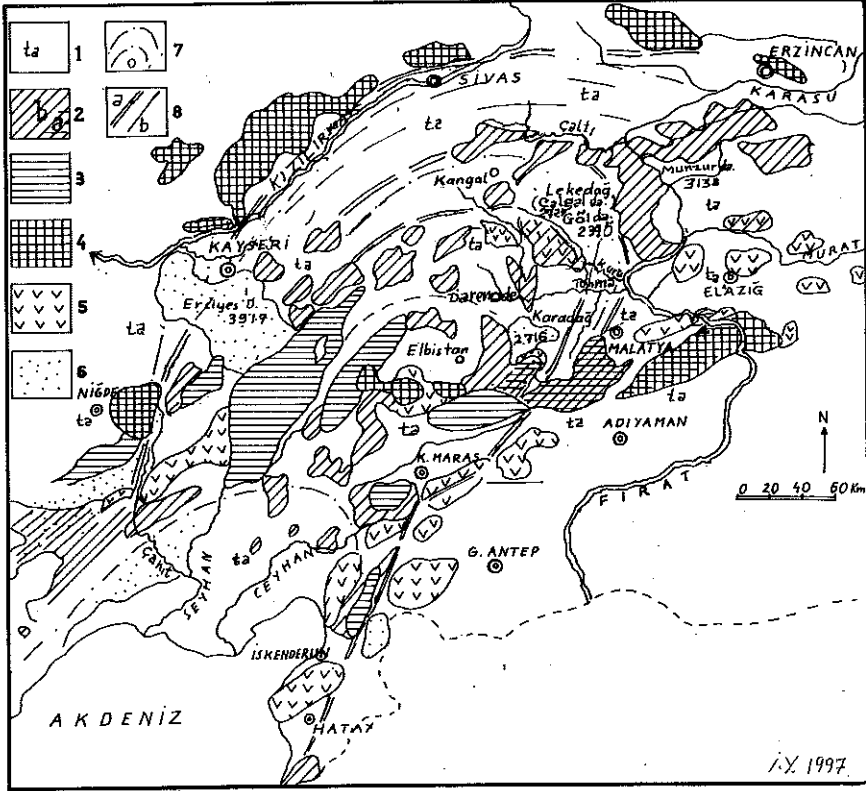
*İsmail YALÇINLAR**

Doğu Toroslarla güneydoğu Toroslar arasındaki geçiş bölgesine rastlayan, aynı zamanda Kızılırmak Masifi ve Arabistan Platformu arasında yer alan bu bölge morfostrüktürel açıdan bazı özellikler göstermektedir. Buradaki büyük strüktür çizgileri, Kızılırmak Masifinin güneydoğu sınırlarına, Kızılırmak'a, doğu Toroslara ve güneydoğu Toroslara paralel olarak uzanır; bütün uzanışlarda konkav yönleri ve yaylar (kavisler) güneydoğuya doğru bakar. Bu özellikler hem jeolojik yapıda hem de yerşekillerinde (başlıca dağlar, vadiler, ovalar gibi) göze çarpar. Bunlar, doğuda Fırat ve başlıca kollarının bulunduğu ve birbiri ile birleşip toplandığı yörede kesintiye uğrar; batıda da Çukurova'da Seyhan-Ceyhan yöresinde son bulur (Şekil: 1).

Orta kesimde Kaledoniyen, Hersinyen ve Alpin strüktürlerinden oluşmuş yüksek dağlık bölümler yükseltileri 2500-3500 m arasında değişen zirveler gösterirler. Sıra dağların arasında ve eteklerinde kimi yerde Neojen tortuları, kimi yerde de alüvyonlarla kaplı tektonik depresyonlar uzanır. En uzun ve en geniş depresyon, Malatya-Kangal ve Zamantı vadisi kesimleri üzerinden uzanır ve büyük bir kavis (yay) şekli gösterir; bu kesimde ikinci jeolojik zamanda (Kretase'de) oluşmuş bazik ve ultrabazik masifler de yer alır; bunlarda da yay şeklinde uzanışlar göze çarpar. Bunlardan en büyük masif, Elbistan yöresinde bulunuyor. Paleozoik yapıları örten ve onlarla temasa gelmiş bulunan bu bazik intrüzyonun orta kesiminde Elbistan şehri yer alır; genel şekli de E-W doğrultusunda bir uzantı gösterir. Elbistan'ın doğusunda, Karacadağ (2716 m) volkanik konisi (Pliyo-Pleistosen yaşında) yükselirken, batısında da Pliyo-Pleistosen yaşında ve Mastadont-Elefas fosilleri içeren, Afşin ovasının linyitli, göl ve akarsu tortul tabakaları ile kaplı depresyonu yer alır (Şekil: 1).

Kuzeyde Kızılırmak metamorfik masifi ile güneyde Arabistan platformu arasında yer alan eski fosilli masifler, daha çok "orta masifte"(Elbistan yöresi) ve güneydoğu Torosların kuzey kesimlerinde (8), ayrıca Feke-Saimbeyli-Tufanbeyli (mağara) kesimleri ile Amanoslar'da (1,2,7), bir de Mersin batısında Silifke-Ovacık-Anamur (6) yörelerinde yer almış bulunuyorlar; Bu fosilli eski temel araziler, Kaledoniyen dağ oluşu strüktürlerinden kalmadırlar (4); Prekambriyen metamorfik masiflere eklenmiş veya örtülmüş bulunurlar (8).

*Prof. Dr. İsmail Yalçınlar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü emekli öğretim üyesi.

Şekil-1: Çukurova Fırat arasındaki Torosların morfo-strüktürel haritası. 1- Tersiyer arazisi (konglomera, gre, fliş, jips, tuz, marn, kil ve kalker) ile eski ve yeni alüvyonlar. 2- İkinci zaman tabakaları: b: bunlarla örtülmüş üst Paleozoik formasyonları; a). 3- Paleozoik masifler (şist, mermer, fillit, kuvarsit ve gre). 4- Metamorfik temel arazi (gnays, mikaşist, metakuvarsit, kısmen granit ve granodiorit) (Kambriyen ve Prekambriyen?). 5- Bazalt ve ultrabazalt masifler, serpantin. 6- Neojen-Pleistosen volkanik arazi (andezit, bazalt, riyolit lavları ve proklastik formasyonlar). 7- Strüktür ve yer şekillerinde yay (kavis) şekli gösteren uzanımlar. 8- Büyük tektonik birimler kavisi sınırları: a; başlıca faylar: b.

Büyük Faylar ve bu faylarla oluşmuş belli fay diklikleri ve bunların önünde veya arasında uzanan tektonik depresyonlar, akarsularla, bunların getirip bıraktıkları kalın alüvyonlarla oluşmuş ovalar vasıtasıyla, kolayca takip edilebiliyor. Güneyde Hatay-Amik, Hassa-Doğanşehir-Malatya, doğu kesimde Kangal-Zamantı-Kayseri-Çakıt boğazı gibi çukur alanlar izlenebilir. Bu depresyonlar çemberi, dizi şeklindeki büyük Neojen-Pleistosen volkanizmasına, şiddetli ve tahripkar depremlerin sık meydana geldiği sismik bir kuşağa tekabül eder (3).

Burada Malatya-Kangal-Zamantı, büyük yayından başka, Paleozoik, Kretase, Eosen arazilerinin uzanış sınırlarında ve Çukurova'nın Neojen-alüvyon alanlarının yay (kavis) şekilleri göze çarpmaktadır. Bu kavislerin konkav yanları batıya bakar. Bu kavisli şekillerin meydana gelişleri, strüktürleri, orojenik hareketler sırasında batıya, belki de doğuya doğru hareketlerin sonucu meydana gelmiş olabilirler.

KAYNAKÇA

1. ATAN, O., 1969: *Eğribucak-Karacaören(Hassa)-Ceylanlı-Mazevleri(Kırıkhan) Arasındaki Amanos Dağlarının Jeolojisi*, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayın No: 139, Ankara.
2. DEAN, W.T., KRUMMENACHER, R., 1961: "Cambrian Trilobites From the Amanos Mountains Turkey", *Paleontology*, Toma 4, Part I, London.
3. ERGİN, K., UĞUR, G. ve AKSAY, 1971: *Türkiye ve Dolaylarının Deprem Kataloğu (1965-1970)*. İstanbul Teknik Üniversitesi Arz Fiziki Enstitüsü yayını, İstanbul.
4. YALÇINLAR, İ., 1970: *Türkiye Jeolojisine Giriş (Paleozoik açısından)*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No:8, İstanbul.
5. YALÇINLAR, İ., 1955: *Note Preliminaire sur les Schistes à Graptolithes du Silurien de Feka au Nord d'Adana*. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 18, İstanbul.
6. ----- 1963: *Türkiye'nin Akdeniz Bölgesinde Bulunan Siluriyene Ait Graptolitli Seri*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No. 36, İstanbul.
7. ----- 1967-68 : "Amanos Dağlarında Bir Ordovisiyen-Silüriyen Faunası" *Türk Coğrafya Dergisi*, No. 24-25, Ankara.
8. M.T.A. Enstitüsü- 1960-64: *Türkiye Jeoloji Haritası (1/500.000 ölçekli Sivas ve Hatay paftaları ve açıklama kitapları)*.